

Byggnadsminnesförklaring av Sandviks kvarn, Stenninge 2:8,
Persnäs socken, Borgholms kommun, Öland

Fråga om byggnadsminnesförklaring av rubr byggnad väcktes av fastighetsägaren, Åkerbo Hembygdsförening, 1977-07-30. Byggnadsnämnden har i protokoll från sammanträde 1977-12-20 tillstyrkt byggnadsminnesförklaringen. Fastighetsägaren och den senare i egenskap av nyttjanderättsinnehavare har beretts tillfälle att före 1980-03-03 yttra sig över det förslag till skyddsföreskrifter som länsstyrelsen utarbetat. Fastighetsägaren tillstyrker förslaget till alla delar. har lämnat synpunkter på skyddsföreskrifterna i skrivelse till länsstyrelsen 1980-01-08 såvitt gällde andra våningens interiör och det föreslagna skyddsområdets omfattning. har förklarat, att han önskar utvidga sin restaurangrörelsetill andra våningen samt att han ej yrkar ersättning p g a byggnadsminnesförklaringsbeslutet förutsatt "att andra våningen meningsfullt kan nyttjas i min rörelse -----".

Vidkommande först invändningar har byggnadsnämnden enligt inhämtad uppgift avslagit ansökan om "tillstånd till servering på andra våningen" i beslut fattat vid sammanträde 1978-06-20. Beslutet har vunnit laga kraft.

Vad vidare gäller frågan om bestämmande av för byggnaden erforderligt skyddsområde omfattar det delar av fastigheterna Stenninge 2:2, 2:8 och Legenäs 1:39, som i gällande byggnadsplan avsatts för "bevarande av kulturhistorisk byggnad".

synpunkter i nyss angivna hänseenden föranleder på grund härav inte något länsstyrelsens vidare yttrande.

Vad härefter gäller huvudfrågan har länsstyrelsen i samråd med Kalmar läns museum upprättat bif PM över kvarnen. har lämnat kompletterande uppgifter 1980-01-16. Av promemorian framgår, att Sandvik under 1800-talet utvecklades till en av den västra kustens livligaste hamnplatser, med utskeppning främst av kalksten. Sandviks kvarn uppfördes ursprungligen utanför Vimmerby omkring 1856, men flyttades till sin nuvarande plats 1885. Den inköptes av Åkerbo Hembygdsförening 1955, och

Postadress:

391 86 KALMAR

Telefon:

(växel-direktval)
0480/82 000

Postgiro:

3 51 78 - 3

hyrs sedan 1964 ut till
rangrörelse där.

Persnäs, som driver restau-

På Öland återstår numera ett drygt 10-tal kvarnar av holländsk typ. Sandviks kvarn är den största och bäst bevarade av dem. Det är en öttavåningsbyggnad i trä med svartmålad plåtklädsel, krönt av en lökformad huv. De undre våningarna utgörs av murad sandvikskalksten, täckt av grå stänkruts. Mot söder finns en tillbyggnad från 1926, vilken ytterligare tillbyggts 1978.

Sandviks kvarn är mycket välbevarad såväl exteriört som interiört. Nästan all inredning, som har samband med kvarnens ursprungliga funktion finns bevarad, såsom siktar, skalverk, stelar och hjul, rensverk, vikter etc. Kvarnen besitter genom sin historiska anknytning till Ölands epok som framträdande spannmålsproducent samt sin arkitektoniska utformning och storlek ett högt kulturhistoriskt värde. Byggnaden är ett minnesmärke över tidens ekonomiska och sociala förhållanden och är med hänsyn till detta att anse som synnerligen märklig.

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 1 § lagen om byggnadsminnen Sandviks kvarn för byggnadsminne.

Länsstyrelsen meddelar enligt 2 § samma lag följande skyddsföreskrifter:

- ./.
1. Byggnaden, på till ärendet hörande karta markerad med snedstreckning, får inte utan tillstånd av länsstyrelsen rivas, flyttas eller till sitt yttre förändras.
 2. Byggnaden får inte till sitt inre förändras beträffande rumindelning och samtliga ytskikt, bottenvåningen undantagen. Ej heller får fasta befintliga inredningsdetaljer, som har samband med byggnadens ursprungliga funktion som kvarn, förändras eller utbytas.
 3. Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller eller det kulturhistoriska värdet minskar. Således skall alla underhållsåtgärder utföras på ett sätt som är avpassat efter det material och den teknik med vilken byggnaden uppförts.
 4. Det område kring kvarnen som avgränsats med svart linje på karta tillhörande skyddsföreskrifterna får inte ytterligare bebyggas och skall hållas i sådant skick att kvarnens utseende och karaktär inte förvanskas.
- ./.

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar ifråga om underhållet av byggnaden och värden av det kringliggande området.

Om åndring av byggnadsminnet i strid mot meddelade skyddsföreskrifter finnes nödvändig för att byggnaden skall vara till nytta eller om sådan åndring eljest kan anses påkallad av särskilda skål, får lånsstyrelsen enligt 3 § lagen om byggnadsminnen meddela tillstånd härtill.

Enligt 14 § tredje stycket samma lag gäller detta beslut omedelbart åven om det överklagas.

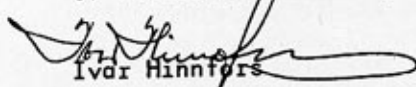
Talan mot detta beslut skall föras skriftligen genom besvär hos kammarråten i Jönköping.

Besvärshandlingen skall ha inkommit till kammarråten inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. I besvärshandlingen skall anges det beslut mot vilket talan förs, vad som yrkas samt de omständigheter som åberopas till stöd för yrkandet. Klaganden bör vidare uppge bevis som han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.

Klaganden bör i besvärshandlingen uppge namn, personnummer, postadress och telefonnummer.

Insånds besvärshandlingen med posten skall det ske med betalt brev adresserat till: Kammarråten i Jönköping, Box 564, 551 02 Jönköping.

Vid den slutliga handläggningen av detta årende, i vilket lånsråd Ivar Hinnefors beslutat och tñf lånsantikvarie Kiki Gjeress varit föredragande har åven lånsarkitekt Lennart Weiman och tf l:e lånsnotarie Magnus Thörnqvist deltagit.

Ivar Hinnefors

Kiki Gjeress

kopia
akten
lånsantikvarien 2 ex + bil
Riksantikvarieåmbetet (rek mb) + bil
Kalmar låns museum + bil
juridiska enheten
planenheten + bil
Borgholms kommun, byggnadsnåmnden + bil
Byggnadsvårdskommittén i Borgholms kommun + bil
Inskrivningsmyndigheten vid Måre och Ölands tingsrätt (med laga-
kraftsbevis) + karta

Sandviks kvarn, Stenninge 2:8, Persnäs socken, Borgholms kommun

HISTORIK

Kvarnen uppfördes strax utanför Vimmerby omkring år 1856 av verkbyggmästare A O Grönqvist i Vimmerby. Den inköptes och flyttades till sin nuvarande plats i Sandvik 1885. Köpare var fabrikören J G Hammarstedt, grundaren till Ölands mekaniska stenhuggeri i Sandvik. Med syfte att bevara kvarnen inköptes den av Åkerbo hembygdsförening 1955. Kvarnen användes regelbundet fram till 1950 och är sedan 1964 utlyrd till _____, Persnäs, som driver restaurangrörelse där.

ALLMÄN BAKGRUND

Av Ölands ca 400 bevarade väderkvarnar är de flesta stubbkvarnar, som övervägande användes för husbehovsmalning. Sandviks kvarn däremot är av holländsk typ, vilket innebär att kvarnhuset är fast, endast kupolen med vingarna vrids efter vindriktningen. Kvarnar av denna typ nådde Öland en bit in på 1800-talet. De tjänade oftast som tullkvarnar under den öländska spannmålsodlingens stora utvecklingsperiod på 1800-talet. De flesta ligger på öns västra kust, i närheten av de hamnplatser, som här växte upp under 1800-talet. De holländska kvarnarna på Öland var ursprungligen ca 25 stycken till antalet. Idag återstår ungefär hälften. Flera av dem är hotade av förfall.

Sandviks kvarn är mycket välbevarad såväl exteriört som interiört. Nästan all inredning, som har samband med kvarnens ursprungliga funktion finns bevarad, såsom siktar, skalverk, stenar och hjul, rensverk, vikter etc.

EXTERIÖRT

Kvarnen har åtta våningar. Den består av ett kraftigt underrede av sten, på vilket en träbyggnad vilar. Underredet är byggt av sandvikskalksten i två våningar. Sockeln och avslutningen upptill markeras av fint huggna gesimser. Muren är täckt av grå stänkruts med slätputs runt fönstren och i hörnen. Fönstren är spröjsade med 16 rutor och vitmålade fönstersnickerier. Ytterdörrar och portvalv har dörrar av liggande, svartmålade bräder. Mot söder finns en tillbyggnad som nu rymmer restaurangkök. Det var ursprungligen ett maskinrum, byggt 1926 och tillbyggt 1978 för att åstadkomma bättre köksutrymmen.

På stenbyggnaden vilar en sexvånings plåtklädd träbyggnad, krönt av en lökformad huv, som tidigare varit spånklädd. I höjd med fjärde våningen löper en balkong runt hela kvarnhuset. Den stöts av långa stolpar, fästade i stenbyggnadens vägg. Från balkongen vreds hättan och vingarna i önskat läge. Vingarna hade från början tygsegel, men utrustades 1924 med s k självsegling med träspjäll.

LÄNSSTYRELSEN

I KALMAR LÄN
Planeringsavdelningen
Länsantikvarien

11.392-2640-77 2.

INTERIÖRT

Genom bottenvåningen löper en bred körbana där förr spannmålsleveranserna kördes in. Säckarna vinschades upp genom våningarna genom fallluckor i golven. Gamla mjölnarbostaden i södra delen och inkörsrummet tjänar nu som serveringslokal. I tredje stenvåningen låg ursprungligen den s k kornkammaren. Här finns även siktar och en skalningsmaskin. Fr o m balkongplanet övergår kvarnhuset till åttkantig plan i fyra våningar. Underifrån räknat rymmer våningsplanen siktar, vågkammare och slutligen stenarna. 1926 kompletterades väderkvarnen med motordrift. Kvarnparen utökades då till 8 och ett maskinrum byggdes till på kvarnens södra sida.

BYGGNADSPLAN

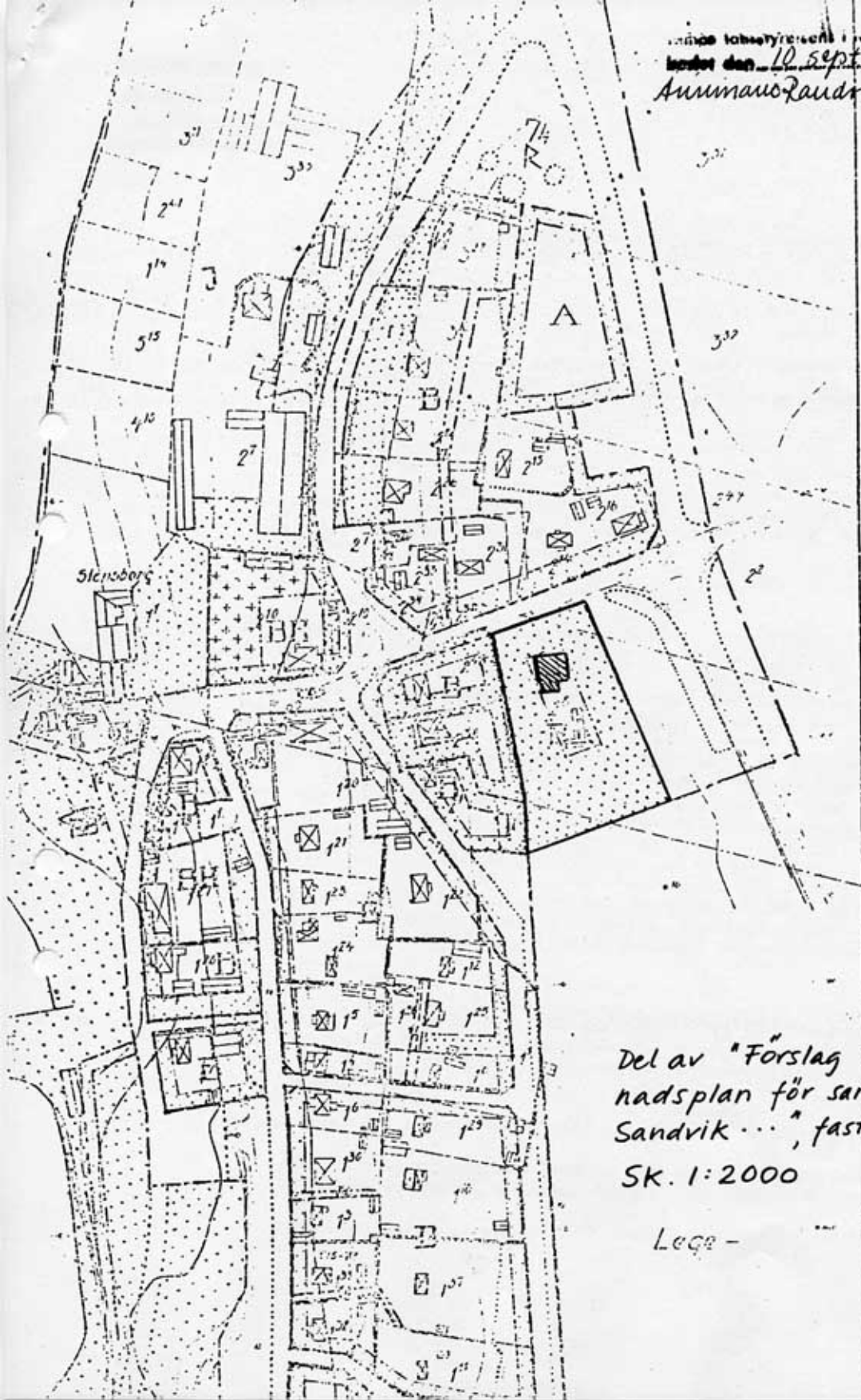
För kvarntomten gäller byggnadsplan fastställd 1961-05-08 enligt vilken kvarnområdet "får användas för bevarande av kulturhistorisk byggnad och därmed samhörigt ändamål och åtgärder får ej vidtagas som förvanskar befintliga bebyggelsens karaktär".

Till grund för detta PM ligger en uppsats i Öländsk bygd 1959, (Åkerbo hembygdsförenings årsbok), "Sandviks kvarn" av fil dr Bertil Palm samt besiktnings-PM och intyg om kulturhistoriskt värde (Kalmar läns museum 1978-01-25 resp 1978-02-19).

Kiki Gjerss

Kiki Gjerss

Landets tekniska högskolan i KTH:s arkiv
Inskett den 10 sept 1980
Ammann & Rubensson

Del av "Förslag till bygg-
nadsplan för samhället
Sandvik..." fastst. 61-05-0.
SK. 1:2000

Legg -